

Damir Karbić – Suzana Miljan

POLITIČKO DJELOVANJE KNEZA PAVLA I. ZRINSKOG (1362.-1414.)

Damir Karbić
Odsjek za povijesne znanosti ZPDZ HAZU, Zagreb

Suzana Miljan
Odsjek za povijesne znanosti ZPDZ HAZU, Zagreb

UDK 32-05(497.5)Zrinski,P.I
929.7(497.5)“13/14”

Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 15.6.2012.
Prihvaćeno: 17.10.2012.

U radu se na temelju fragmentarno sačuvane izvorne građe te njezine kontekstualizacije rekonstruira političko djelovanje kneza Pavla I. Zrinskog, jednog od pristaša kraljice Marije i njezinog supruga Žigmunda tijekom građanskog rata na prijelazu 14. u 15. stoljeće.

Ključne riječi: Anžuvinci, Žigmund Luksemburški, Ladislav Napuljski, knez Pavao Zrinski, politička povijest, srednji vijek

Problem političkog djelovanja onih hrvatskih velikaša koji nisu u nekom određenom trenutku igrali vodeću ulogu u političkim zbivanjima, predstavlja zasebnu i još nedovoljno istraženu temu unutar historiografije. To se posebice odnosi na one velikaše koji su živjeli i djelovali u naročito burnim vremenima, poput razdoblja građanskog rata između pristaša dviju grana dinastije Anžuvina na prijelazu iz 14. u 15. stoljeće. U ovom će se radu skicirati političko djelovanje jednog od takvih velikaša, kneza Pavla I. Zrinskog.¹

Knez Pavao I. Zrinski bio je pripadnik druge generacije knezova Zrinskih, sin kneza Jurja I., u čije je ime njegov stric i skrbnik, knez Grgur Banić Ostrovički,

¹ Djelovanje kneza Pavla I. Zrinskog u nešto je više detalja obradio jedino Ivan Kukuljević Sakcinski u svojoj monografiji *Zrin grad i njegovi gospodari* (Zagreb 1883., str. 34-42). Kasnija je historiografija samo sporadično pokazivala interes za njega. Vidi, npr., dva rada Stjepana Antoljaka navedena u bilj. 14-15. Naravno, pojedini podaci o knezu Pavlu Zrinskom, a i politički kontekst događaja, mogu se pronaći u djelima Franje Račkog, Vjekoslava Klaića i Ferde Šišića posvećenim razdoblju spomenutog građanskog rata. Vidi: Franjo Rački, *Pokret na slavenskom jugu koncem XIV i početkom XV stoljeća*, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, knj. 2, Zagreb 1868., str. 68-160, knj. 3, Zagreb 1868., str. 65-165, knj. 4, Zagreb 1868., str. 1-103; Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća*, sv. 2/1-2, Zagreb 1900.-1901.; Ferdo Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350.-1416.)*, Zagreb 1902.

dogovorio 1347. pomirenje s kraljem Ludovikom I. te zamijenio Ostrovcu za Zrin.² Iako je razmjena s gospodarske strane vjerojatno bila vrlo povoljna, a i maloljetnom je knezu Jurju omogućila mirnije odrastanje nego što bi ga mogao imati u ratom ugroženom području Bribira i Ostrovice, na određeni je način dovela do opadanja političke važnosti obitelji, koja se od najmoćnijeg protivnika kraljevske vlasti u Hrvatskoj pretvorila u relativno dobrostojeću velikašku obitelj bez većih političkih mogućnosti i pretenzija. To naravno nije bio neposredni plan kneza Grgura, koji je vjerojatno samo želio kupiti stanoviti predah te promijeniti strategiju u odnosu prema dvoru, ali je niz nepovoljnih okolnosti utjecao da događaji krenu tim putem. S jedne strane, došlo je do sukoba između Grgura i njegovog štićenika Jurja, koji je napustio Bribir te iz obiteljskog posjeda izdvojio županiju Bužane, koja će, kako ćemo vidjeti, i kasnije predstavljati jedan od željenih ciljeva politike obitelji Zrinski. Još porazniji rezultat za moć obitelji imala je preuranjena smrt kneza Jurja I. Zrinskog 1362., čime je obiteljski uspon privremeno odgođen, do stupanja na političku scenu tada mladobnog kneževića Pavla I. Zrinskog.

Prvi spomen kneza Pavla u izvorima ujedno je i njegova prva veza s kraljem Ludovikom. Radi se o pismu od 31. kolovoza 1362., kojim knez Stjepan Krčki obavještava Dujma kneza Blagajskog, Dionizija i Pavla, knezove Krupske te Pethóa, kneza Kostajničkog, kako mu je kralj Ludovik dodijelio skrbništvo nad maloljetnim Pavlom i Elizabetom, kao i udovicom Jurja (I.) Zrinskog.³ Iako se iz toga ne mogu izvući previše dalekosežni zaključci, ipak je važno da je kralj osobno intervenirao u korist mladobnih Zrinskih te da je brigu o njima povjerio jednom od najmoćnijih hrvatskih velikaša, ujedno i njihovu rođaku po ženskoj liniji. U razdoblju Pavlove maloljetnosti kralj se još nekoliko puta spominje u kontekstu zaštite prava maloljetnih Zrinskih, ali se tu isključivo radi o ponovnom izdavanju isprava u vezi zamjene Ostrovice za Zrin. Nažalost, u tim se ispravama ne objašnjava što je bio neposredan povod njihovog izdavanja, osim u slučaju prijepisa iz 1368., kada se to radilo zbog prethodnog gubitka kraljevskog pečata u Bosni.⁴ Prvi put kada se knez Pavao osobno spominje vršeći neki pravni posao također je povezano s prepisivanjem tih kraljevskih isprava u rujnu 1372. godine pred Zagrebačkim kaptolom.⁵ U tom se trenutku sam knez Pavao još uvijek navodi bez nekog osobnog počasnog naslova, samo kao *Paulus, filius condam magistri Georgii de Zryn*, a vjerojatno je netom ranije

² Vjekoslav Klaić, *Bribirski knezovi od plemena Šubić do god. 1347.*, Zagreb 1897., str. 157-167; Damir Karbić, *The Šubići of Bribir. A Case Study of a Croatian Medieval Kindred*, neobjavljena doktorska disertacija, Budapest: Central European University 2000., str. 126-128.

³ *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* (dalje: CD), prir. Tadija Smičiklas et al., 18 sv., Zagreb 1904.-1990., sv. 13, dok. 182, str. 250-251.

⁴ Hrvatski državni arhiv (dalje: HDA), Neoregistrata acta (dalje: NRA), fasc. 1647, br. 5; Magyar Országos Levéltár [Mađarski državni arhiv] (dalje: MOL), Diplomatikai Levéltár [Diplomatički arhiv] (dalje: DL) 33927. O okolnostima gubitka kraljevskog pečata više vidi u: Pál Engel, *Neki problemi bosansko-ugarskih odnosa, Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 16, Zagreb 1998., str. 64.

⁵ HDA, NRA, fasc. 1647, br. 5; MOL, DL 33927.

tek postao punoljetan i riješio se skrbništva Stjepana Krčkog. Bez ikakvog se naslova spominje i u kraljevom pismu iz veljače 1380., kojim je intervenirao u Pavlovu korist u vezi posjedima Stupnica i Pedalj,⁶ da bi ga već u svibnju 1381. kralj navodio s počasnim naslovom magistra.⁷ Iz istog razdoblja dolazi i prvi dokument u kojem se izričito spominje Pavlova pojava na kraljevskom dvoru kada je došao tražiti kraljevu i kraljičinu potporu u vezi s već spomenutim problemima oko Stupnice i Pedlja.⁸ Na dvoru u Višegradu Pavao se očito zadržao neko vrijeme jer je tamo još u lipnju 1381.,⁹ iako još uvijek bez neke dvorske službe. Preokret će se dogoditi u jesen iste godine, kada ga kralj po prvi put naziva “mladim vitezom kraljevskog dvora” (*magistro Paulo, filio eiusdem condam comitis Georgii, aule nostre iuveni*).¹⁰ Istovremeno su mu kralj i kraljica, na njegov osobni zahtjev, ponovno potvrdili prava na Zrin i neka tamošnja sela, zbog sporova koje je tada imao s obitelji Konthovih.¹¹ Čini se da je tijekom tog razdoblja knez Pavao trajno ostao na dvoru, a na njegov se položaj nije odrazila niti promjena na prijestolju nakon Ludovikove smrti, jer ga i kraljica Marija naziva “mladim vitezom svog dvora” (*magister Paulus de Zeren, aule nostre iuvenis, fidelis noster*) te intervenira u njegovu korist u sporu s nasljednicima Nikole Konta oko Zrina i Stupnice.¹²

Zanimljivo je da se knez Pavao nakon prosinca 1383. do kraja osamdesetih godina 14. st. više ne spominje u izravnoj vezi s dvorom. Ono što nam je iz tog razdoblja poznato jest da se u studenom 1384. spominje u jednom dokumentu u Zadru, što je u historiografiji dovelo do pogrešne interpretacije da je te godine obnašao dužnost zadarskog kneza. Početak te ideje nalazimo u popisu zadarskih knezova, što ga je u svojoj povijesti srednjovjekovnog Zadra donio povjesničar Vitaliano Brunelli.¹³ No, on je ime pogrešno pročitao te ga napisao kao *Paolo Svigno, conte di Zara*. Pravi identitet te osobe kao Pavla Zrinskog prepoznao je Stjepan Antoljak u svojim radovima “Tko je zapravo bio Brunellijev zadarski knez *Paolo Svigno*?”¹⁴ i “Zadarski knez Pavao Zrinski”.¹⁵ Ipak, niti Antoljak nije zapravo ušao u pitanje je li i kada knez Pavao Zrinski zbilja obnašao funkciju zadarskog kneza, već je više pozornosti posvetio utvrđivanju načina na koji se Zrin navodio u zadarskim bilježničkim spisima i kasnijem djelovanju Pavla Zrinskog u Zadru, o čemu će više riječi biti nešto kasnije. Budući da je slijed

⁶ HDA, NRA, fasc. 1647, br. 10; MOL, DL 33928.

⁷ HDA, NRA, fasc. 1647, br. 8; MOL, DL 33924.

⁸ HDA, NRA, fasc. 1647, br. 12; MOL, DL 33929.

⁹ CD 16, dok. 164, str. 191-192.

¹⁰ HDA, NRA, fasc. 1647, br. 11; MOL, DL 33930. Čini se da je taj status dobio tek tada jer se u ispravi od samo nekoliko dana ranije kada su banovi Ivan i Stjepan Lendavski presudili u njegovu korist u sporu s gospodarima Krupe oko sela Selnice to još ne navodi (CD 16, dok. 191, str. 229-233).

¹¹ HDA, NRA, fasc. 315, br. 13; MOL, DL 33170.

¹² HDA, NRA, fasc. 320, br. 25; MOL, DL 33186.

¹³ Vitaliano Brunelli, *Storia della città di Zara dai tempi più remoti sino al 1409*, Trieste 1974. (originalno izdanje Venezia 1913.), str. 490.

¹⁴ Stjepan Antoljak, Tko je zapravo bio Brunellijev zadarski knez *Paolo Svigno*?, *Analizirajući historijskog instituta u Dubrovniku*, sv. 6-7, Dubrovnik 1959., str. 73-75.

¹⁵ Stjepan Antoljak, Zadarski knez Pavao Zrinski, *Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 20, Zadar 1973., str. 111-117.

zadarskih knezova zbog obilja izvora poznat u detalje, vidljivo je da on taj položaj nije mogao obnašati niti tada niti kasnije. U ovom razdoblju na tom su se položaju, zbog važnosti Zadra kao glavnog grada Hrvatske i Dalmacije, uglavnom nalazili isključivo hrvatski banovi ili neki drugi visoki kraljevski službenici. U svibnju te godine na taj je položaj došao ban Toma od Svetog Jurja,¹⁶ koji je 16. ili 17. veljače 1385. napustio tu dužnost.¹⁷ Mjesto je vođeno kao vakantno do početka travnja,¹⁸ kada se na toj funkciji prvi put spominje kao izabrani knez novi ban, Ivan Benediktov od Kaple.¹⁹ Budući da je knez Pavao Zrinski imao naslov kneza *per se*, do zabune je došlo miješanjem tog njegovog osobnog naslova s naslovom zadarskog kneza.

Dokument koji je do toga doveo nažalost ne omogućava čak niti pretpostavku da se sam knez Pavao u tome trenutku nalazio u Zadru. Radi se o bilježničkom spisu kojim je stanoviti Ratko Dobrić iz Krbave, službenik (*seruitor*) kneza Nikole Krbavskog i poslanik (*nuncius*) kneza Pavla Zrinskog, potvrdio primitak 100 florena od Firentinca Leonarda pok. Nocija, zadarskog stanovnika. Leonard je navedenu svotu isplatio u ime svog brata Onofrija, koji ju je dugovao knezu Pavlu za kupljene svinje.²⁰ Po svemu sudeći, radilo se o velikoj prodaji, no, ne može se utvrditi ni kada ni gdje se ona dogodila. Zanimljiv je spomen službenika knezova Krbavskih, s kojima je knez Pavao bio u višestrukim obiteljskim vezama. Spomenuti knez Nikola Krbavski bio je brat knezova Butka, Pavlovog tasta, i Tome, Pavlovog svaka.²¹ Osim toga, Krbava se nalazila otprilike na pola puta od Zrina prema moru, što bi moglo upućivati da je primopredaja izvršena negdje na krbavskom području, ali se o tome ništa određeno ne može zaključiti na temelju ovog dokumenta.

Zanimljivo je da se nakon ovog razdoblja knez Pavao Zrinski privremeno gubi iz političkog života. Razlozi njegovog povlačenja nisu poznati, ali je moguće da su bili posljedica političkih promjena u kraljevstvu. S jedne strane, razoran učinak na postojeću vladajuću strukturu imao je prodor Karla Dračkog s juga (rujan 1385.) te preuzimanje vlasti i krunidba (31. prosinca 1385.). Istovremeno, položaj tada vladajuće dvorske frakcije oslabljen je i pritiskom kraljičinog zaručnika Žigmunda Luksem-

¹⁶ O djelovanju bana Tome od Sv. Jurja u Zadru i Hrvatskoj, usp. Daniel Gahér – Suzana Miljan, *Magnate from Slovakia and Ban of the Kingdom of Croatia-Dalmatia: Count Thomas of Svätý Jur, His Life and Activities* (* c. 1345-1405), rad predan za zbornik međunarodnog znanstvenog skupa *Slovensko a Chorvátsko: Historické paralely a vzťahy (do roku 1780) – Slovačka i Hrvatska: Povijesne paralele i veze (do godine 1780.) – Slovakia and Croatia: Historical Parallels and Connections (until 1780)*.

¹⁷ Ban Toma se posljednji put spominje 16.2.1385. (Državni arhiv u Zadru (dalje: DAZd), Spisi zadarskih bilježnika (dalje: SZB), Articutus de Rinigvano (dalje: AR), b. 1, fasc. 1, fol. 190).

¹⁸ Prva 18.2.1385. (DAZd, SZB, AR, b. 5, fasc. 3, fol. 85'); zadnja 3.4.1385. (DAZd, SZB, Magnifica Communità di Zara, b. 1, fasc. 1, nr. 62). Podatak o ispražnjenosti kneževskog položaja navodi se i u dataciji dokumenata od 19.4.1385. (DAZd, SZB, Iohannes de Casulis, b. 1, fasc. 3/2, fol. 226'-227'/pp. 38-39) i 28.4.1385. (DAZd, SZB, AR, b. 5, fasc. 3, fol. 70), kada je sljedeći knez, ban Ivan Benediktov već bio izabran, ali nije još preuzeo dužnost.

¹⁹ Spominje se kao *electus in comitem ladre* 12.4.1385. (DAZd, SZB, AR, b. 5, fasc. 3, fol. 16'). Kao takav se posljednji put spominje 26.4., a prvi put kao knez 15.6.1385. (DAZd, SZB, AR, b. 5, fasc. 3, fol. 12).

²⁰ DAZd, SZB, AR, b. 1, f. 1, fol. 141'-142 (10.11.1384).

²¹ Usp. Damir Karbić – Suzana Miljan, *Knezovi Zrinski između starog i novog teritorijalnog identiteta u 14. i 15. stoljeću*, u: *Susreti dviju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*, ur. Sándor Bene, Zoran Ladić i Gábor Hausner, Zagreb 2012., str. 38-39.

burškog i njegovih moravskih rođaka, Jodoka i Prokopa sa sjevera, koji je rezultirao okupacijom dijela sjeverozapadnih županija Ugarske i nevoljnom kraljičinom udajom za Žigmunda (listopad 1385.). Iako se situacija donekle vratila na staro ubojstvom kralja Karla (veljača 1386.), to je bilo samo privremeno, jer je protuudar pristaša napuljske grane Anžuvinaca i pokolj kod Gorjana (25. srpnja 1386.) rezultirao građanskim ratom.²² Budući da Zrinski u tom trenutku nije imao neku veću političku važnost, dijelom i zbog toga što je bio dosta mlad, posljedice po njega nisu bile tragične, ali su ga bar privremeno gurnule na marginu. Od tog razdoblja više se ne spominje s naslovom kraljevskog viteza, koji će položaj, kako će se vidjeti, vratiti tek kasnije.

Prvi podatak o povratku Pavla Zrinskog u politički život zabilježen je u lipnju 1389. godine, kada mu je Žigmund darovao kraljevsku kuću u Zadru,²³ a tada ga je postavio i za rapskog kneza.²⁴ Kao razlog za darovanje pri tome navodi zasluge koje je knez Pavao imao u službi kraljice Marije te štete koje je pretrpio u njezinoj i Žigmundovoj službi. Te se zasluge i štete nažalost poimence ne spominju, nego samo navode općim frazama, a spominje se da je darovanje učinjeno uz kraljičin pristanak (*beneficium*). Zanimljivo je također da se darovanje odnosi ne samo na muške baštinike, već i druge potomke te da se polovica iste kuće može pokloniti zadarskom plemiću Ludoviku Jurjeviću. Govoreći o Pavlu, Žigmund ga naziva *fidelis noster dilectus, nobilis et strenuus vir, magister Paulus comes de Sirinio*, pri čemu se prvi dio formule referira na njegov viteški položaj (iako to još nije izravno izrečeno).

Upada u oči, međutim, činjenica da se zasluge kneza Pavla za kraljicu Mariju jače naglašavaju od onih za samog Žigmunda. Kako smo već vidjeli, Pavao je u ranom razdoblju Marijine vladavine bio na njezinom dvoru, pa je moguće da je i pripadao struji koja joj je bila odana u sukobu sa svim suparnicima, što bi uključivalo i samog Žigmunda te objašnjavalo Pavlov izostanak s dvora u ranom razdoblju Žigmundove vladavine. Njegova bi "rehabilitacija", u tom slučaju, mogla biti povezana s djelovanjem tijekom kraljičinog zarobljeništva, kada se vjerojatno i uključio u borbe za njezino oslobođanje (svibanj-lipanj 1387.).²⁵ To je tim više vjerojatno, jer su vodeću ulogu u tim borbama imali, uz kneza Ivana Frankopana, knezovi Krbavski, s kojima će Pavao biti u savezništvu, pogotovo s knezom Butkom, sa čijom se kćeri oženio.²⁶ Je li ta svojstvena veza bila uzrok ili posljedica, teško je reći, ali je do tog braka došlo baš u tom razdoblju. Pavlova je sestra Elizabeta također bila udana u obitelj knezova Krbavskih, kao supruga Butkovog brata Tome.²⁷

²² O tome više vidi u: Šišić, *Vojvoda Hrvoje*, str. 51-53; Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. 2/1, str. 227-228; Engel, *The Realm*, str. 195-199.

²³ CD 17, dok. 152, str. 204-205.

²⁴ CD 17, dok. 151, str. 204.

²⁵ Šišić, *Vojvoda Hrvoje*, str. 58-59; Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. 2/1, str. 234-235.

²⁶ Zanimljivo je da se za palaču o kojoj se radi u Žigmundovoj ispravi izričito naglašava da je ona nekoć pripadala Grguru Kurjakoviću, stricu knezova Butka i Tome Krbavskih te bi se to moglo tumačiti kao stanoviti povrat imovine u vlasništvo obitelji. Štoviše, ta je palača u ranijem razdoblju pripadala i banu Mladenu II. Šubiću, Pavlovom prastricu.

²⁷ Vjekoslav Klaić, *Rodoslovlje knezova Krbavskih od plemena Gusić*, *Rad JAZU*, knj. 49, Zagreb 1898., str. 190-214; Pál Engel, *Középkori magyar genealógia*, CD-ROM, Budapest 2000., sub vocibus: Zrinyi i

Pozornost izaziva također i pitanje šteta i nevolja koje je knez Pavao Zrinski pretrpio. Jedna od mogućnosti bio bi pohod vojvode Hrvoja Vukčića Hrvatinića i njegovog brata Vuka prema Zagrebu koji se, kako ćemo vidjeti, dogodio između rujna 1386. i ožujka 1387. godine. Budući da se posjed Zrinskih nalazio na Hrvojevu putu prema Zagrebu, sigurno je da je bio na njegovom direktnom udaru. Jedini dokument u kojem se taj događaj spominje je tužba Pavla Zrinskog za nasilja koja su na njegovim imanjima u razdoblju od 1384. do 1397. izvršili ljudi kneza Stjepana Blagajskoga.²⁸ Druga od tužbi odnosi se na štete koje su Benedikt Vranišić i Pavao Olepčić, familijari kneza Stjepana izvršili u selu Zakopa. Ta nasilja dogodila su se *in anno domini, cuius iam preterisset vndecima revolutio annualis, tempore cum Horvoye vavoda et Wlk banus cum valido exercitu Boznensium incurrerat tenuta seu possessiones ipsius magistri Pauli.*²⁹ Precizan nam datum nije poznat jer se samo navodi da su familijari Blagajskih, koji su tom prilikom vodili bosansku vojsku, svoj napad izvršili “drugog dana” te je moguće da je nepažnjom ispušten blagdan koji je korišten kao kronološka referentna točka. Budući da je isprava u kojoj se događaji prepričavaju bila sastavljena 20. rujna 1397., događaj se nije mogao dogoditi prije rujna 1386. godine. Iako se isprava usredotočuje samo na štete koje su Zrinskom nanijeli Blagajski, formulacija u citatu pokazuje da su posjedi Zrinskog bili osnovni cilj bosanskog napada, a činjenica da se Zagrebu nisu primakli sve do veljače 1387. govori i da je otpor bio snažan.

Osim navedenog, vrijedno je spomenuti i trenutak u kojem se kuća u Zadru poklanja. Radi se o trenutku u kojem je stanje u hrvatskim krajevima krenulo u korist snaga vjernih Žigmundu i kraljici Mariji. Djelomično se to dogodilo i zbog oslabljenog pritiska Bosanaca koji su orijentirani u tom trenutku na sukob s Osmanlijama na Gazimestanu (bitka na Kosovu polju).³⁰ U tom trenutku su, u Budimu, gdje se nalazio Žigmund, bili i poslanici dalmatinskih gradova koji su molili pomoć od kralja.³¹ U tome kontekstu i darovanje kuće u Zadru treba tumačiti kao djelomičnu nagradu za prethodne zasluge u dotadašnjoj obrani kraljevske vlasti, a djelomično i kao pomoć za obavljanje druge važne funkcije, rapskog kneza, koju je knez Pavao istovremeno dobio.

S obzirom na kontekst tih događaja, čini se da je knez Pavao u tom trenutku bio u Dalmaciji, kao jedan od plemića uključenih u vojne snage Ladislava od Lučenca,

Korbáviai grófok; Ivan Botica, *Krbavski knezovi u srednjem vijeku*, neobjavljena doktorska disertacija, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu 2011.

²⁸ Hrvoje Kekez, *Plemički rod Babonića do kraja 14. stoljeća*, neobjavljena doktorska disertacija, Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu 2012., str. 150-171.

²⁹ HDA, NRA, fasc. 320, br. 31; MOL, DL 33190. Isprava je objavljena u: *A Blagay-család oklevéltára. Codex diplomaticus comitum de Blagay* (dalje: CB), priir. Lajos Thallóczy – Samu Barabás, *Monumenta Hungariae Historica – Diplomataria*, sv. 28, Budapest 1897., dok. 108, str. 189-192, te preuzeta u: CD 18, dok. 176, str. 273-275, no prilikom objavljivanja ispuštena je riječ *vndecima* bez koje se točna godina događaja ne može precizirati. Na temelju analize tog izvora te konteksta događaja Šišić je smatrao da su se događaji o kojima se govori dogodili u veljači 1387. (Šišić, *Vojvoda Hrvoje*, str. 54).

³⁰ Rački, *Pokret na slavenskom jugu*, knj. 3, str. 98.

³¹ Rački, *Pokret na slavenskom jugu*, knj. 3, str. 97.

vrhovnog kapetana kraljevskih postrojbi i gubernatora Kraljevine Slavonije, Dalmacije i Hrvatske, koji se baš tada nalazio u Zadru.³² Vjerojatno se u tom trenutku ocijenilo da su vojne snage dovoljne i bez četa Pavla Zrinskog te je on upućen na drugi zadatak. Zanimljivo je da Pavao na taj položaj nije bio izabran, već direktno postavljen kraljevim mandatom, što je vjerojatno izazvalo stanoviti otpor rapske komune koja nije kneza željela prihvatiti na taj položaj, kako se čini iz spomenutog dokumenta, ali je kralj ostao čvrst u svojoj namjeri. Iz drugih je dokumenata očito da je knez Pavao preuzeo vlast na Rabu, a također i da je s Rabljanima uspio uspostaviti dobre odnose. Prvu tvrdnju potvrđuje činjenica da je u travnju 1390. primio svoju kneževsku plaću, što se redovito radilo nakon prestanka mandata.³³ O dobrim odnosima s Rabljanima, svjedoči s druge strane, činjenica da je nešto ranije (26. ožujka 1390.) od njih bio ponovno izabran za kneza te je izbor upućen kralju na potvrdu.³⁴ Je li do potvrde došlo, ne može se sa sigurnošću utvrditi jer se u posljednjem dokumentu koji kneza Pavla spominje kao rapskog kneza u srpnju iste godine još uvijek izričito navodi da se čeka kraljevska potvrda.³⁵ S druge strane, knez Pavao je tada bio u izrazitoj Žigmundovoj milosti, kako ćemo vidjeti, te nema razloga za pretpostavku da do potvrde nije došlo. Prvi sljedeći rapski knez zabilježen je tek u svibnju 1394. i na tom se položaju tada nalazi Nikola Krčki.³⁶ U tom je slučaju Pavao Zrinski ostao na položaju rapskog kneza barem do proljeća 1391., a moguće je i kasnije.

³² Šišić, *Vojvoda Hrovoje*, str. 74; Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. 2/1, str. 254.

³³ Plaću je primio 24. travnja 1390. (Arhiv prvostolnog kaptola u Splitu (dalje: KASp), Ostaviština Ivana Lučića Luciusa (dalje: Lucius), fasc. 528, fol. 78' / Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (dalje: AHAZU), knj. 29, str. 77). Za drugo mišljenje vidi: Lujko Margetić – Petar Strčić, *Statut rapske komune iz 14. stoljeća*, Rab – Rijeka 2004., str. XX.

³⁴ KASp, Lucius, fasc. 528, fol. 78' / AHAZU, knj. 29, str. 77; CD 17, dok. 196, str. 278.

³⁵ ... *ad confirmationem regie maiestatis electus comes Arbi*. Vidi: Arhiv Samostana sv. Marije, fond Samostana sv. Rajnerija (dalje: ASM, SSR), br. 1202.

³⁶ CD 17, dok. 409, str. 589. Stanovitu sumnju u potvrdu kneza Pavla izaziva i dokument o potvrdi izbora bana Nikole Gorjanskog za rapskog kneza, objavljen u *Diplomatičkom zborniku* (CD 17, dok. 208, str. 295). Dokument je bio objavljen u Fejérovom *Diplomatičkom zborniku* (CDH 10/8, dok. 112, str. 301-302), a Smičiklas je navodno našao original u fondu obitelji Ponte u današnjem Državnom arhivu u Zadru. Dokument je datiran "Datum Bude feria quarta proxima post festum sanctissimi corporis Christi anno eiusdem millesimo CCC° nonagesimo" te je taj datum, u skladu s navedenom 1390. godinom, ispravno razriješen kao 8. lipnja 1390. Ipak, postavlja se problem što se Nikola Gorjanski u dokumentu navodi kao "regnum nostrorum Dalmacie et Croatie predictorum ac Sclauonie banum". Banom Hrvatske i Dalmacije postao je tek u prosincu 1394. godine (Pál Engel, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*, 2 sv., Budapest 1996., sv. 1, str. 25), a ujedno i banom Slavonije tek u ožujku 1397. godine (Engel, *Magyarország világi archontológiája*, sv. 1, str. 19). Dakle, očito je da navedena godina u dokumentu nije točno zapisana. Dodatnu potvrdu toj pretpostavci daje i mjesto izdavanja isprave, jer se u lipnju 1390. Žigmund nalazio u Gornjoj Ugarskoj da bi se u Budim vratio tek u kolovozu te godine (Pál Engel – Norbert C. Tóth, *Királyok és a királynék itineráriumai (1382-1438)*. *Itineraria regum et reginarum (1382-1438)*, Segédletek a középkori magyar törtébelem tanulmányozásához. Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam, sv. 1, MTA Történettudományi intézete, Budapest 2005., str. 63). Jedina moguća godina kada se Žigmund baš u lipnju nalazio u Budimu, a Nikola Gorjanski obnašao obje spomenute dužnosti je tek 1399. te u tom slučaju dokument treba datirati u 4. lipnja 1399. U tom razdoblju Nikola je doista i bio rapski knez, na koji je položaj prvi put izabran 17. veljače 1397. (CD 18, dok. 125, str. 172-173) s mandatom od dvije godine, a u srpnju 1399. ponovno se spominje kao rapski knez (HDA, Documenta medievalia varia, (dalje: DMV), br. 125) što potvrđuje tezu da se gore spomenuti izbor na godinu dana točno tada i dogodio. Vrijedno je spomenuti da je Nikola Gorjanski još jednom nakon toga izabran na funkciju rapskog kneza na godinu dana te potvrđen u kolovozu 1400. (KASp, Lucius, fasc. 528, p. 68' / AHAZU, knj. 29, str. 46).

Knez Pavao nije, međutim, bio prvi član obitelji koji je obnašao položaj rapskog kneza. Već je brat Pavlovog djeda Pavla Ostrovičkog, Grgur, knez Bužana, bio na tom položaju kroz dugi niz godina. Kada je točno postao rapski knez nije poznato, ali se kao takav prvi put spominje u studenom 1363. godine.³⁷ Moguće je da je na tom položaju bio već od mletačke predaje Raba kralju Ludoviku Zadarskim mirom 1358. godine. Rapski knez ostao je do smrti u ožujku 1374., te je po vlastitoj oporučnoj želji sahranjen u franjevačkoj crkvi sv. Ivana.³⁸ Po svemu sudeći, Grgur je ostavio važnog traga kao rapski knez te je njegova uspomena mogla pozitivno utjecati na stvaranje dobrih odnosa između Rabljana i kneza Pavla. Primjerice, upravo je Grgur bio rapski knez koji je zajedno s Velikim vijećem 21. srpnja 1364. utemeljio svetkovinu u čast sv. Kristofora i kralja Ludovika, a koja je bila središnji komunalni blagdan anžuvinskog razdoblja u Rabu, danas obnovljena pod nazivom Rapska fjera.³⁹

Osim Pavla i Grgura, veze obitelji s Rabom vidljive su i ranije, u razdoblju djelovanja Grgurovog oca, bana Pavla I. Šubića. Iako je Rab bila jedna od rijetkih dalmatinskih komuna koja se u tom razdoblju nije nikad našla pod njegovom vlašću, ne može se ni reći da nije imala važnost u njegovim planovima. Ban Pavao je tako Rabljanima poklonio Jablanac, održavao je dobre veze s mletačkom kneževskom obitelji Michieli, koji su pokušavali svoju vlast nad Rabom pretvoriti u nasljednu,⁴⁰ kao i rapskim biskupom Jurjem Kosticom.⁴¹ Prema mišljenju Luje Margetića, ban je Pavao svojim djelovanjem bio i osnova za stvaranje legende o sv. Kristoforu biskupa Jurja de Hermolaisa.⁴² Iako te činjenice nisu vjerojatno imale velikog utjecaja na položaj Pavla Zrinskog kao rapskog kneza, ne može se ni isključiti da su mu mogle davati određeni dodatni društveni ugled u rapskoj sredini.

Važnija činjenica koja svjedoči o porastu Pavlovog političkog ugleda, a koja se ponovno spominje upravo u razdoblju dok je bio knez na Rabu, položaj je kraljevskog viteza. Kako smo već vidjeli, u Žigmundovom pismu o postavljanju Pavla se još ne naziva tim naslovom, a prvi put se navodi kao *magnificus et sapiens regius miles* u travnju 1390.,⁴³ te ponovno u posljednjem rapskom dokumentu u srpnju iste godine.⁴⁴

³⁷ CD 13, dok. 233, str. 311-313. O Grgurovim kneževskim naslovima vidi: Karbić – Miljan, Knezovi Zrinski, str. 16.

³⁸ Dušan Mlacović, *Gradani plemići. Pad i uspon rapskog plemstva*, Zagreb 2008., str. 155, bilj. 386.

³⁹ Dane Gruber, Grgur II Bribirski. (Prije god. 1301-1363.), *Nastavni vjesnik*, sv. 30, Zagreb 1921.-1922., str. 26-45; Isti, Još o Grguru II Bribirskom, *Nastavni vjesnik*, sv. 34, Zagreb 1925.-1926., str. 114-115.

⁴⁰ Karbić, *The Šubići*, str. 72. Vidi i: Stjepan Antoljak, Ban Pavao Bribirski "Croatorum dominus", *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 19, Zadar 1972., str. 21; Stjepan Antoljak, *Izvori i literatura o prošlosti otoka Raba od ranoga srednjeg vijeka do godine 1797.*, Zadar – Rab 1986., str. 26; Miroslav Granić, *Jadranska politika Šubića Bribirskih, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 36, Zadar 1994., str. 63-64.

⁴¹ Margetić – Strčić, *Statut rapske komune*, str. 27, bilj. 32.

⁴² Lujo Margetić, O napadačima iz prvog čuda legende o sv. Krištoforu, *Jadranski zbornik*, sv. 10, Rijeka 1976.-1978.

⁴³ CD 17, dok. 196, str. 278.

⁴⁴ ASM, SSR, br. 1202.

Pavlov boravak na Rabu nije bio bez posljedica za njegove posjede na zrinskom području. Vrlo je vjerojatno da je njegovo odsustvo bilo dodatni element koji je ohrabrio njegove susjede, knezove Blagajske, da obnove pritisak, a otvorena aktivnost na Žigmundovoj strani vjerojatno je inicirala nove bosanske napade. Već spomenuta isprava iz 1397. svjedoči o napadu na posjede Zrinskog, što se dogodio u ljeto i jesen 1389., dakle, u jeku najjačeg pritiska bosanskih snaga protiv Marijinih i Žigmundovih pristalica. Zabilježeno je kako su ljudi Blagajskih iz Otoka s bosanskim postrojbama krajem lipnja napali Pavlovo selo Turnovec, a u rujnu na selo Stregor te na njima počinili velike štete, uključujući i ubojstvo jednog od Pavlovih familijara.⁴⁵ Nasilja Blagajskih ponovljena su i u studenom 1390., ali u tom trenutku nije navedeno djelovanje bosanskih četa.

Na Pavlovo političko jačanje upućuje i epizoda s knezom Ivanom Krčkim iz srpnja 1390., kada Pavao od njega uzima u zalog tvrđi grad Slunj i susjedno selo Tržac na Mrežnici za 4000 dukata.⁴⁶ Važno je napomenuti da se ratovanje s Bosancima izričito navodi u ispravi, jer se utvrđuje da knez Pavao neće iz Slunja ugrožavati Krčke ni druge stanovnike kraljevstva te da neće pružiti nikakvu pomoć (*nec etiam dare aliquid subsidium Boznensibus interim de dicto castro et villa tenutis eorundem*). Iako se po svemu poznatom čini da je Zrinski ionako bio u sukobima s bosanskim velikašima te nije vjerojatno da bi im želio dati pomoć, isprava svjedoči da su bosanske postrojbe i dalje radile pritisak na njegove posjede, sa čime je knez Ivan Krčki bio upoznat i zbog čega je računao na mogućnost da Zrinski pod takvim pritiskom na to bude prisiljen. S druge strane, čini se da se i nije radilo o pravom zalogu, nego više o garanciji koju je knez Ivan na taj način dao knezu Pavlu, jer ostali dokumenti ne upućuju na to da je Zrinski ikad ušao u posjed Slunja.⁴⁷ U svakom slučaju, sama činjenica da je knez Pavao financijski podržao kneza Ivana, tada svakako politički najmoćnijeg hrvatskog velikaša i vođu Žigmundove i Marijine stranke u Hrvatskoj, upravo u trenutku kada bosanske snage jedan za drugim preuzimaju dalmatinske gradove Šibenik, Split i Trogir te Brač,⁴⁸ govori o njegovoj uključenosti u ratne napore te samim time i o povećanju Pavlovog utjecaja u političkom smislu. Nažalost, izvori nam ne dozvoljavaju uvid u njegovo djelovanje sve do svibnja 1393., kada dolazi do političkog smirivanja.

Prva sljedeća vijest o Pavlovom djelovanju potječe iz svibnja 1393., kada je u Zagrebački kaptol osobno donio Žigmundova pisma kojima kralj nalaže prepisivanje dviju isprava iz 13. stoljeća (1266. i 1294.).⁴⁹ Starija isprava odnosila se na zamjenu koja su tada dogodila između bana Rolanda i knezova Vodičkih, rođaka Blagajskih,

⁴⁵ Usp. Karbić – Miljan, *Knezovi Zrinski*, str. 25.

⁴⁶ CD 17, dok. 217, str. 305-306.

⁴⁷ Karbić – Miljan, *Knezovi Zrinski*, str. 21-22.

⁴⁸ Rački, *Pokret na slavenskom jugu*, knj. 3, str. 104-106; Šišić, *Vojvoda Hrvoje*, str. 76-77; Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. 2/1, str. 256.

⁴⁹ CD 17, dok. 362-363, str. 504-506.

a kojom su se oni u banovu korist odrekli tvrdog grada Vodičeva, s one strane Une.⁵⁰ Druga se isprava odnosila na posjed Zakopa oko kojeg su se Zrinski sukobljavali s Blagajskima u već spomenutim događajima iz osamdesetih godina 14. stoljeća.⁵¹ Isprave su sigurno trebale poslužiti za sudski spor. Iako su obje isprave nastale ranije negoli su se Zrinski uopće pojavili u Pounju, odnosile su se na prostor koji ih je u tom trenutku zanimao. U slučaju Zakope koju su tada Zrinski doista i držali, a koja je bila pod konstantnim udarom familijara Blagajskih, vjerojatno je bila riječ o dokazivanju nekakve tehničke stvari koju ne možemo sada pobliže razumjeti. Nasuprot tome, dokument o Vodičevu je intrigantniji. Moguće je da je knez Pavao želio doći u posjed Vodičeva, igrajući na kartu šteta koje su mu Blagajski nanijeli u suradnji s bosanskim postrojbama, čime su se automatski bili svrstali na stranu protivnika kralja Žigmunda. Dokument je, štoviše, pokazivao da su preci Blagajskih već predali Vodičevo banu (što se moglo tumačiti kao predaju kraljevskoj vlasti) te da ga samim time Blagajski sada neovlašteno drže. Tako bi ga kralj lako mogao predati Pavlu Zrinskom. Trenutak u kojem je prijepis isprava učinjen bio je vrlo povoljan za Žigmundovu stranu, pa je bilo logično očekivati da će kralj početi kažnjavati pristaše svojih protivnika i nagrađivati svoje.

Događaj iz 1393. posredno daje još malo svjetla na trenutni položaj kneza Pavla. S jedne strane vrijedno je napomenuti da je on u Zagrebački kaptol osobno donio Žigmundova pisma (*ad nostram personaliter accedens presenciam exhibuit et presentavit nobis quasdam litteras serrenissimi principis et domini domini Sigismundi*), što bi moglo upućivati na to da ih je donio izravno s dvora. Žigmund se tada nalazio u Budimu i okolici.⁵² Što je još zanimljivije, nije se u Zagrebu nalazio slučajno, jer se tada u njemu nalazi i ban Ivan Krčki.⁵³ To bi moglo upućivati da se Pavao Zrinski nalazio u njegovoj pratnji, što je vjerojatno bio i tijekom čitavog razdoblja nakon uspješne suradnje iz 1390. godine.

Sljedeći podatak o djelovanju Pavla Zrinskog potječe tek iz svibnja 1394., kada je njegov familijar Pavao iz Đurđevića u Zagrebački kaptol donio spomenutu ispravu kneza Ivana Krčkog iz 1390. godine o zalaganju Slunja i Tržca na prijepis. Razlog tom činu svakako je povezan sa smrću kneza Ivana, koja se dogodila u Senju 29. studenog prethodne godine, a iz njega se može iščitati da novac koji je knez Pavao dao sigurno još nije bio vraćen. Budući da se zapravo radilo o posudbi, čak bi se moglo reći ulaganju u političku karijeru, sigurno je bilo nužno zaštititi svoje ulaganje, koje nije

⁵⁰ CD 5, dok. 871, str. 393-394.

⁵¹ CD 7, dok. 166, str. 185-186.

⁵² Engel – Tóth, *Itineraria*, str. 67.

⁵³ Zasigurno znamo da je ban Ivan Krčki bio u Zagrebu 28. travnja (*Povjesni spomenici slobodnog kraljevskog grada Zagreba. Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae* (dalje: MHCZ), prir. Ivan Krstitelj Tkalčić et al., sv. 1-19, Zagreb 1889.-1953., sv. 1, str. 346) i 12. svibnja 1393. (MHCZ 1, str. 458), a 26. lipnja je već u Križevcima (*A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeő*, prir. Ernő Kammerer i dr., sv. 6-12, Budapest 1894.-1931., sv. 5, str. 121).

bilo ugroženo dok god je knez Ivan bio živ, a knez Pavao najvjerojatnije jedan od njegovih bližih suradnika. Glavni nasljednik kneza Ivana je Nikola, koji je u tome trenutku još bio relativno mlad i na usponu svoje političke karijere i nije mogao automatski naslijediti očevu važnost. Upravo ga je u tom trenutku Žigmund potvrdio na položaju rapskog kneza, čime ga je na stanoviti način postavio na mjesto na kojem će on moći započeti svoju karijeru, usavršiti model i privremeno se maknuti na stranu. Vrijedno je napomenuti da je sličan put doživio i sam Pavao Zrinski, kako smo već vidjeli. Je li smrt kneza Ivana značila i trenutno političko povlačenje za kneza Pavla, ne može se znati, no nije nužno jer je nakon njega bansku funkciju obnašao knez Butko Krbavski, tada već sigurno Pavlov punac.

Izvori nažalost ne omogućuju uvid u djelovanje Pavla Zrinskog u inače burnom razdoblju 1394.-1397. godine (uništenje braće Horvata kod Dobora, bitka kod Knina i povratak Hrvatske i Dalmacije pod Žigmundovu vlast, Nikopoljski križarski pohod, "krvavi sabor Križevački"). Ne znamo je li i na koji način sudjelovao u tim događajima. U svakom slučaju, ostao je čitavo vrijeme na Žigmundovoj strani, čime je svoj položaj samo ojačao, što će pokazati i kasniji događaji koji su uslijedili od rujna 1397. godine.

Knez Pavao prvi se put ponovno spominje u rujnu 1397., kada je osobno zatražio od bana Nikole Gorjanskog da pokrene istragu protiv knezova Blagajskih zbog već spomenutih nasilja iz osamdesetih godina 14. stoljeća.⁵⁴ Istragu je na banov zahtjev proveo Zagrebački kaptol, a ona je pokazala da su tužbe protiv Blagajskih istinite.⁵⁵ Ipak, čini se da do sudskog spora nije došlo, jer sačuvani dokumenti ništa ne govore o tome. Vjerojatno je došlo do neke vrste izvansudske nagodbe, kao što će se dogoditi nešto kasnije u slučaju drugog spora oko mitnice na posjedima Banja i Dvor, o čemu će malo kasnije biti više riječi.

Već u listopadu 1397. Pavao Zrinski ponovno se nalazio s kraljem Žigmundom na saboru u Temišvaru. Tom je prilikom kralj izdao ispravu kojom je na Pavlov zahtjev opomenuo druge članove roda Šubića iz Bribira zbog nezakonitog držanja Pavlovih nasljednih posjeda u Lučkoj županiji.⁵⁶ Dokument je zanimljiv iz više razloga. S jedne strane, zanimljiv je probuđeni interes kneza Pavla za njegove nasljedne posjede u Bribiru jer je to prvi izravni spomen veze između Zrinskih i Bribira nakon zamjene Ostrovice za Zrin 1347. godine. Iz dokumenta se vidi da je posjed Zrinskih u Bribiru i Lučkoj županiji i dalje postojao te da članovi roda do tada vjerojatno nisu pokazivali namjeru da im ga otuđe. Moguće je da je do nesporazuma

⁵⁴ CD 18, dok. 176, str. 273-275.

⁵⁵ CD 18, dok. 179, str. 278-279.

⁵⁶ *Nos Sigismundus Dei gratia rex ... memorie commendamus ... quod fidelis noster dilectus comes Paulus filius condam comitis Georgii de Zryn ad nostre celsitudinis veniens in presenciam nobis per modum protestacionis significare curavit, quod nonnulli forent eiusdem comitis Pauli de generacione Subich proximi homines, qui non modicas villas, terras et alias utilitates eiusdem magistri Pauli in predicto regno nostro Croacie et in districtu de Luka existentes ipsum iure hereditatis titulo contingentes pro se ipsis occupassent et occupatas detinerent ...* (HDA, NRA, fasc. 320, br. 14; MOL, DL 33191).

došlo u vezi s pravnom akcijom koju su bibrirski Šubići poduzeli u studenom 1394. radi povrata imovine (četvrtinu posjeda) koju im je bio preoteo Ivan od Paližne, u doba zatočeništva kraljice Marije u Novigradu. Tu su akciju u ime svih članova roda uspješno izveli kneževi Monet iz grane Banića i Nikola iz grane Markovića te im je vlasništvo nad imovinom ponovno potvrđeno.⁵⁷ Moguće je da bibrirski članovi roda nisu u tom trenutku previše razmišljali koji dio pripada kojoj grani, pa tako ni knezu Pavlu Zrinskom te da je tada došlo do uzurpacije, odnosno, da su posjedi pripojeni grani bibrirskih Banića.⁵⁸ S druge strane, zanimljivo je da sam kralj intervenira u korist Pavla Zrinskog, jer su se takvi protesti obično obavljali pred nekim mjestom javne vjere, poput kaptola, ili plemićkim sudom. Takvo kraljevo upletanje upućuje na istaknuti Pavlov položaj na dvoru, kao i sama činjenica da je sudjelovao na jednom od najznačajnijih sabora za povijest tadašnje Ugarske, na kojem su doneseni važni zaključci o organizaciji protuosmanske obrane te potvrđeni zaključci Zlatne bule kralja Ludovika I. iz 1351. godine.⁵⁹ Temišvar je bio karakterističan i po tome što su na njega, uz članove aristokracije, bila pozvana po četiri predstavnika svake županije Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Popis sudionika nažalost nije poznat, ali je vjerojatnije da se Zrinski na njemu nalazio kao član aristokracije negoli kao poslanik županije. U tom je razdoblju bio i kraljevski vitez, iako se u samom Žigmundovom pismu o posjedima u Lučkoj županiji to ne spominje, najvjerojatnije zato što to nije bilo ni potrebno, a moglo bi davati i dojam pristranosti zbog prirode pravnog posla.

Čini se da je Pavao Zrinski i nakon Temišvara ostao u kraljevoj blizini. Tako se prvi sljedeći put spominje u svibnju 1398. u Iloku kada se već pripremao pohod protiv Hrvoja u Bosni. Spomen se nalazi u Žigmundovom nalogu banu Nikoli Gorjanskom da ispita uvođenje nezakonitih carina (mitnice) na prostoru pod vlašću kneza Stjepana Blagajskog (kojeg naziva knezom Stjepanom od Bruvna) kojima su oštećeni podanici kneza Pavla Zrinskog te ga, ukoliko su optužbe točne, natjera da te carine ukine i obešteti oštećene. Prema navodu kneza Pavla, do uvođenja tih carina došlo je prije četiri godine, dakle 1394., u sklopu već spomenutih dugotrajnih sukoba između te dvije kneževske obitelji.⁶⁰ Nekoliko mjeseci kasnije, u listopadu, slučaj je naposljet-

⁵⁷ *Registar Petra de Serçane*, prir. Mladen Ančić, Srednjovjekovni registri Zadarskoga i Splitskoga kaptola, sv. 1, Fontes. Izvori za hrvatsku povijest, sv. 15, Zagreb 2009., dok. 36, str. 93-94.

⁵⁸ Iz samog imena te grane roda, Banići, trebalo bi se zaključiti da su potomci nekog bana, najvjerojatnije Pavla I. Štoviše, njegovi su se sinovi i unuci, među kojima je bio i djed knez Pavla I. Zrinskog, Pavao I. Ostrovički, te njegov brat Grgur Bužanski, zaista u suvremenim dokumentima i nazivali Banićima, ali Banići s kraja 14. stoljeća sigurno nisu potomci niti jednog od sinova bana Pavla u muškoj liniji. Ipak, postoji mogućnost da su bili potomci upravo kneza Pavla I. Ostrovičkog u ženskoj liniji te kao takvi relativno bliski rođaci Zrinskih, što će nešto kasnije i sami izjavili prilikom sklapanja ugovora o međusobnom nasljeđivanju 1408. godine (vidi niže). O genealoškim problemima vezanim uz granu Banića, vidi: Karbić, *The Šubići*, str. 155-158.

⁵⁹ *The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary*, sv. 2, prir. János M. Bak, Pál Engel i James Ross Sweeney, Salk Lake City 1992., str. 21-28, 176-183. Vidi i: Engel, *The Realm*, str. 204-206; Rački, *Pokret na slavenskom jugu koncem XIV i početkom XV stoljeća*, *Rad JAZU*, knj. 4, Zagreb 1868., str. 26; Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. 2/1, str. 286; Šišić, *Vojvoda Hrvoje*, str. 123-124.

⁶⁰ HDA, NRA, fasc. 320, br. 16; MOL, DL 33193.

ku i okončan arbitražnom presudom te nagodbom sastavljenom pred Zagrebačkim kaptolom.⁶¹

Budući da se Zrinski, kako smo vidjeli, u svibnju 1398. nalazio u Iloku, vrlo je vjerojatno da je zajedno sa Žigmundovim četama, sudjelovao u ratu u Bosni. Taj je pohod zapravo bio neuspješan, a u slučaju Zrinskog, rezultirao je vrlo neugodnom činjenicom da je vojvoda Hrvoje zauzeo Dubičku županiju, čime je došao neposredno u blizinu Zrina.⁶² Time je posjed Zrinskog postao granična točka Kraljevstva prema Hrvojevoj Bosni (s granicom na rijeci Uni), a to će stanje potrajati do 1402. godine. Kako će kasniji dokumenti pokazati, dolazilo je do stalnih sukoba koji su od Pavla Zrinskog zahtijevali trajnu brigu za svoje područje. Položaj Zrinskog bio je utoliko teži što se kralj Žigmund zapravo nakon ljetnog poraza privremeno povukao iz bosanskih pitanja, tim više što mu se otvorio novi problem u Češkoj, s kojim će se gotovo isključivo baviti nekoliko sljedećih godina, prepuštajući brigu za Hrvatsku i Slavoniju banu Nikoli Gorjanskom.

Suradnja Pavla Zrinskog s banom Nikolom potvrđena je i izravno i neizravno. Tako iz pisma kneza Butka Krbavskog od rujna 1400. godine znamo da je nešto ranije s banom bio na nekom pohodu, a na kojem knez Butko nije mogao sudjelovati zbog bolesti.⁶³ Banov pohod odnosi se na kolovoz 1400., kada su banske postrojbe pokušale od Hrvoja preoteti kaštele Nebojšu i Gredu u Dubičkoj županiji.⁶⁴ Niti taj pohod nije završio preuspješno, budući da pismo kneza Butka nudi Zrinskom posredovanje između njega i Hrvoja te navodi da bi Hrvoje bio voljan ostaviti Zrinskog na miru ako mu on isplati nekih 200 dukata, najvjerojatnije neku krvarinu za nekog stradalog u tim sukobima. O čemu se točnije radilo nije poznato, ali su se neprijateljstva nastavila.

Osim ovog vanjskog problema, knez Pavao Zrinski upustio se i u interni sukob sa svojim susjedom Nikolom Kostajničkim. Taj je sukob započeo već 1395., a vodio se oko Komogovine i nekoliko sela na njezinom području, koji su pripadali Zrinu prije negoli su Zrinski došli u njegov posjed. Sukob nije bio od većeg političkog značaja budući da su i Zrinski i Kostajnički bili Žigmundovi pristaše i kraljevski vitezovi. Poznato nam je samo pokretanje spora te nekoliko odgoda, kao i pokušaj kneza Butka Krbavskog iz već spomenutog pisma da posreduje u pomirenju. Unatoč tome, činjenica je da spor nije riješen ni nakon izumrća Kostajničkih, a Komogovina nikada nije ni došla u posjed Zrinskih.⁶⁵ Od navedenih odgoda ovdje je najzanimljivija ona

⁶¹ CD 18, dok. 259, str. 374, dok. 267, str. 384. Vidi i: Karbić – Miljan, *Knezovi Zrinski*, str. 18-19.

⁶² O tome više vidi u: Rački, *Pokret na slavenskom jugu*, knj. 4, str. 31; Šišić, *Vojvoda Hrvoje*, str. 129; Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. 2/1, str. 291; Engel, *Neki problemi*, str. 67.

⁶³ ... *Et interim tam dictorum vulnerum ratione, quam presentis debilitatis nostre, ut speramus de proximo restaurare, equitare non possumus, de quo multipliciter condolemus, cum dominis bano ac Zagradiensis (!) episcopo et vobiscum ut zelanti animo cupimus de presenti esse non possumus ...* (Mladen Ančić, *Na rubu Zapada. Tri stoljeća srednjovjekovne Bosne*, Zagreb 2001., dok. 7, str. 261-262).

⁶⁴ Engel, *Neki problemi*, str. 67, bilj. 48.

⁶⁵ Karbić – Miljan, *Knezovi Zrinski*, str. 17-18; Marija Karbić – Damir Karbić, *Kostajnica i njezini gospodari tijekom srednjeg vijeka*, u: *Hrvatska Kostajnica 1240.-2000.*, ur. Marija Krupić, Hrvatska Kostajnica 2002., str. 54.

iz svibnja 1400., kada je ban Nikola Gorjanski u Zagrebu, na temelju kraljevog pisma iz Praga, gdje se Kostajnički nalazio u kraljevoj službi, odredio odgodu spora sa Zrinskim za kolovoz iste godine.⁶⁶ Očito je da se ni Zrinski tada nije nalazio s banom, jer je vjerojatno sa svojim banderijem čuvao granicu na Uni.

Iako je Zrinski, kako smo vidjeli, bio u tom trenutku primarno zauzet zbivanjima u Pounju, to ga ipak nije sprečavalo da nastavi održavati veze s kraljevskim dvorom, a očito je da je imao i većih političkih planova. O tome najbolje svjedoči kratko osobno Žigmundovo pismo koje mu je poslao iz Praga upravo početkom svibnja 1400., dakle, u trenutku kada se daje i spomenuta sudska odgoda.⁶⁷ U pismu Žigmund zove kneza Pavla *egregio aule nostre militi magistro Paulo de Zryn fideli nostro dilecto*. Osnovni razlog pisma povezan je sa županijom Bužani koja će biti u neposrednoj budućnosti predmet Pavlovog posebnog interesa. Kralj navodi da mu je Zrinski pisao o Bužanima te da će njegovu želju, čim se vrati u Ugarsku, iznijeti pred svoj savjet prelata i baruna, te se pobrinuti da se problem riješi. Nažalost, iz samog pisma još nije posve jasno što je bio prijedlog Zrinskog. Zanimljiv je i drugi navod iz pisma, koji se tiče poslanika koji su mu pismo Zrinskog donijeli, te ih ispričava za zakašnjenje i kaže kako ih je on uposlio nekim svojim zadacima.⁶⁸

Više detalja o Bužanima, a i o zaslugama Pavla Zrinskog za Žigmunda i kraljevstvo saznajemo iz darovnice koju mu je u travnju 1401. izdao Žigmund. U toj ispravi kralj ističe štete koje je Pavao Zrinski pretrpio u napadima Bosanaca i Osmanlija na prostoru svog posjeda Zrina te njegove zasluge u obrani tog dijela kraljevstva. Nažalost, provala o kojoj je riječ, ukoliko se radi o nekoj određenoj provali, a ne o dugotrajnom već spomenutom ratovanju s Hrvojem, nije pobliže datirana, ali se govori o velikim pustošenjima i depopulaciji zrinskog područja. Ni konkretne zasluge kneza Pavla nisu pobliže navedene, nego se ističu samo općenitim formulacijama. Da su one ipak bile važne, svjedoči činjenica da je kralj na zahtjev koji mu je Pavao osobno podnio na dvoru u Budimu, odlučio vratiti mu posjed županije Bužana, što ga je njegov otac Juraj I. imao, a kasnije je kao rezultat obiteljskih nesuglasica predan kralju Ludoviku. Bužani su potom kroz nekoliko financijskih transakcija u ukupnoj vrijednosti od 11000 dukata došli kao zalog u ruke knezova Krbavskih, među kojima je bila i Pavlova sestra Elizabeta, udovica Tome Krbavskog. Kralj je u ovom darovanju odredio i da Zrinski treba isplatiti Krbavske.⁶⁹ Istoga dana kralj je uputio i nalog kneginji Elizabeti i njezinim kćerima da prihvate isplatu,⁷⁰ kao i Pavlu, sinu

⁶⁶ HDA, NRA, fasc. 1545, br. 3; MOL, DL 33865. Na kraljev zahtjev parnica je ponovno odgođena i 20. siječnja 1401., ali tom prilikom ne znamo pobliži razlog (HDA, NRA, fasc. 1545, br. 9; MOL, DL 33866).

⁶⁷ HDA, NRA, fasc. 314, br. 14; MOL, DL 33107.

⁶⁸ Vrijedno je spomenuti da se na poleđini pisma nalazi i kratki glagoljski zapis "nabržane", koji je najvjerojatnije napisao netko iz Žigmundovog kruga zbog kašnjenja poslanika Zrinskih, ali nažalost, ne možemo utvrditi točnije o čemu se radilo.

⁶⁹ Ferdo Šišić, Nekoliko isprava iz početka XV. stoljeća, *Starine JAZU*, knj. 39, Zagreb 1938., dok. 12, str. 157-160.

⁷⁰ HDA, NRA, fasc. 314, br. 18; MOL, DL 33103.

Karla Krbavskog.⁷¹ U istom pismu kralj je knezu Pavlu Krbavskom naredio da se transakcija obavi pred Kninskim kaptolom te su se oba kneza Pavla tamo i susrela 19. srpnja 1401., a iako je Pavao Zrinski zatražio od Pavla Krbavskog da primi novac i preda mu Bužane, potonji je to otklonio, čime je započelo višegodišnje natezanje oko županije.⁷² Za razliku od propalog posla s knezom Pavlom Krbavskim, knez je Pavao Zrinski sa sestrom Elizabetom pred Kninskim kaptolom uspio dogovoriti povrat nekih stvari koje mu je povjerila na čuvanje, i nekog duga od 2000 dukata, o čemu je sastavljena isprava,⁷³ vjerujući da će to biti dobrim temeljem za vjerojatno iscrpljujuće nadolazeće pregovore s Krbavskima. No, njegova su se nadanja izjalovila jer su kasniji događaji pokazali da se Elizabeta po pitanju Bužana držala politike Krbavskih. Zanimljivo je da se čitavi pregovori između Zrinskog i Krbavskih odvijaju u trenutku kada je Žigmund privremeno zatvoren u Budimu zbog nezadovoljstva velikaša nepoštivanjem temišvarskih zaključaka.⁷⁴ Sam kralj pritvoren je oko dva tjedna nakon izdavanja darovnice, da bi bio oslobođen tek u kolovozu i potpuno obnovio svoju vlast u listopadu 1402. godine, velikim dijelom zahvaljujući djelovanju Nikole Gorjanskog. Iako se ne čini da su Krbavski bili na strani nezadovoljnih velikaša, lako je moguće da ih je za nepoštivanje kraljeve naredbe ohrabrilo i kraljevo pritvaranje. S druge strane, čini se da se Zrinski otvoreno svrstao na Žigmundovu stranu, jer ga i kasnije nalazimo na dvoru. U svrstavanje na pobjedničku stranu mogla je utjecati i već prije uspostavljena veza s Gorjanskim, a i već uspostavljeni odnosi sa samim kraljem.

U lipnju 1402. knez Pavao I. Zrinski ponovno se nalazio u kraljevoj pratnji u Kanjiži, kad je kralj krenuo na pohod protiv Hrvoja, što je Pavao iskoristio i ponovo pokrenuo pitanje Bužana te postigao od kralja da zatraži od Kninskog kaptola provođenje istrage protiv knezova Krbavskih.⁷⁵ Osim za pitanje Bužana, podatak o Pavlovom boravku u kraljevom taboru važan je i zbog toga jer je odmah potom Žigmund morao napustiti Kraljevstvo zbog čeških poslova,⁷⁶ pa se otvara pitanje je li Zrinski otišao s njim u Češku ili je sudjelovao u pohodu što su ga poduzeli kraljevski namjesnik, zagrebački biskup Eberhard i vranski prior Emerik Bubek, kako bi povratili pod kraljevsku vlast Dubičku županiju.⁷⁷ Budući da se radilo o prostoru koji je Zrinskom bio direktna prijetnja, skloniji smo vjerovati da se uputio s vojnom u Bosnu protiv Hrvoja, ali se to ne može potkrijepiti nekim dokazima. Ono što je poznato jest da se u rujnu 1402. ponovno nalazi kod kralja na saboru u Požunu kada se

⁷¹ Šišić, Nekoliko isprava, dok. 13, str. 160-161.

⁷² Isto, dok. 23, str. 175.

⁷³ Isto, dok. 28, str. 179-180. Isprava nije datirana, ali se transakcija sigurno odvila istovremeno prethodnoj. Vrijedno je spomenuti da se Pavao Zrinski u tom dokumentu navodi kao *strenuus miles magister Paulus de Zerín*.

⁷⁴ Rački, Pokret na slavenskom jugu, knj. 4, str. 36; Šišić, *Vojvoda Hrvoje*, 135-136; Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. 2/1, str. 294-295; Engel, *The Realm*, 206-207.

⁷⁵ HDA, NRA, fasc. 314, br. 10; MOL, DL 33105.

⁷⁶ Rački, Pokret na slavenskom jugu, knj. 4, str. 43.

⁷⁷ Rački, Pokret na slavenskom jugu, knj. 4, str. 47; Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. 2/1, str. 303.

Žigmund sastao s Albertom IV. Habsburgovcem i designirao ga za svog namjesnika u Ugarskoj u slučaju nemogućnosti obavljanja kraljevske službe. Zrinski je očito tom prilikom bio u kraljevoj milosti, a uživao je i povjerenje slavonskih plemića u čije je ime ishodio potvrdu povlastica koje su slavonskom plemstvu prethodno podijelili Ludovik I. i sam Žigmund.⁷⁸ Na određeni način to je i politički vrhunac Pavlove karijere, a najvjerojatnije se može povezati s pokušajem konsolidacije stanja u Slavoniji zbog očekivanog napada pristaša napuljske grane Anžuvinaca s juga, koji su upravo u tom trenutku preuzimali vlast nad velikim dijelom Dalmacije.⁷⁹ Istom prilikom, tijekom Pavlovog boravka u Požunu kralj je još jednom zapovjedio istragu protiv knezova Krbavskih u vezi sa županijom Bužana te izdao nalog Zagrebačkom kapitolu da je provede.⁸⁰

Događaje koji su uslijedili teško je objasniti, jer je bez jasnog razloga došlo do prividnog preokreta u politici kneza Pavla. Nakon opisanih požunskih događaja u izvorima se prvi put izravno spominje u kolovozu 1403. kada se pojavio pred Ninskim kaptolom i ondje uložio prosvjed protiv potencijalnog kraljevog darovanja županije Bužani ili bilo kakvog drugog otuđenja iste županije od strane bilo koje osobe.⁸¹ Trenutak u kojem je to učinjeno dogodio se deset dana nakon krunidbe Ladislava Napuljskog u Zadru te bi to moglo značiti da je Pavao Zrinski bio ondje s pristašama ostrogonskog nadbiskupa Ivana Kanižaja, u tome trenutku predvoditelja protu-Žigmundove pobune koja je trajala od početka godine i zapravo omogućila Ladislavov pokušaj preuzimanja vlasti u kraljevstvu.⁸² To nije nemoguće, ali se ne čini baš ni vjerojatnim, budući da Žigmund kasnije nije poduzeo nikakve mjere protiv Zrinskog, a kako ćemo vidjeti, čak mu je ugled na dvoru i kod kralja porastao.⁸³ S druge strane, zanimljivo je da izvori potpuno šute o djelovanju Pavla Zrinskog od tog trenutka do ožujka 1405., kada je već sigurno u Žigmundovoj milosti, jer kralj naređuje banovima Ivan Bisenu i Pavlu od Peći da štite njega i njegovog sina od svih mogućih napada.⁸⁴ Štoviše, zanimljivo je da ih kralj u tom pismu po prvi put naziva naslovom *viri magnifici* koji je bio rezerviran za barune, što knez Pavao dotada, a ni nakon toga, tehnički nije bio. Teško je vjerovati da bi prijelaz na stranu Ladislava Na-

⁷⁸ Isprava je objavljena u: *Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. 1, prir. Ivan Kukuljević, Zagreb 1861., dok. 117, str. 163-165. U njoj se potvrđuje sadržaj isprave od 1359. kojoj Ludovik I. izuzima slavonsko plemstvo od svake sudske vlasti osim banske i kraljevske (Kukuljević, *Jura regni*, sv. 1, dok. 98, str. 132-133).

⁷⁹ Za aktivnosti Ladislavovih pristaša u tom razdoblju, vidi: Rački, *Pokret na slavenskom jugu*, knj. 4, str. 48-50; Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. 2/1, str. 303-304; Šišić, *Vojvoda Hrvoje*, 147-148.

⁸⁰ HDA, NRA, fasc. 314, br. 17; MOL, DL 33106.

⁸¹ HDA, NRA, fasc. 314, br. 9; MOL, DL 33107.

⁸² Rački, *Pokret na slavenskom jugu*, knj. 4, str. 57-64; Šišić, *Vojvoda Hrvoje*, 151-158; Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. 2/1, str. 306-312; Engel, *The Realm*, 206-208.

⁸³ Činjenica je da se Žigmund u tome trenutku nije okrutno razračunao sa svojim odmetnutim pristašama, poput braće Kanižaja ili Bubeka koje je, nakon postignutog sporazuma, samo odstranio s dvorskih položaja, oduzeo im neke od strateški važnih tvrdih gradova i zamijenio ih drugim, sebi lojalnim ljudima na dvoru. Vidi: Engel, *The Realm*, str. 207-208.

⁸⁴ HDA, NRA, fasc. 314, br. 12; MOL, DL 33108.

puljskog doveo do unapređenja statusa na Žigmundovoj strani. Je li se u tom slučaju Pavlova pojava u zadarskoj okolini može protumačiti kao neko djelovanje u korist Žigmunda, što bi bilo moguće, uzevši u obzir kasniji razvoj, ali i držanje njegovih rođaka u Bribiru, s kojima će upravo u nadolazećem razdoblju obnoviti kontakte, a koji su bili izraziti Žigmundovi pristalice. Sama formulacija u prosvjedu ukazuje da se zapravo knez Pavao plašio da će Ladislav darovati Bužane nekom svom pristalici, možda knezovima Krčkim, koji su u tom trenutku doista i prešli na njegovu stranu, te možda u samom Zadru nije tada ni bio. Isto je tako moguće da se bojao da bi se knezovi Krbavski mogli nagoditi s Ladislavom, što se nije dogodilo, dapače, oni su bili glavni pristalice Žigmundove dvorske struje među hrvatskim velikašima u tom trenutku. Bilo kako bilo, činjenica je da je to bio zadnji pokušaj kneza Pavla I. Zrinskog da preuzme Bužane, te da su oni ostali u rukama Krbavskih, a zahtjev kneza Pavla više se neće ni spominjati. Je li došlo do neke nagodbe baš zbog potrebe zajedničkog otpora Ladislavu, nažalost, ne možemo znati.

U pravcu teze o Pavlovom ostanku na Žigmundovoj strani, osim Žigmundovog benevolentnog stava, govore i izravne mjere koje je Ladislav Napuljski poduzeo protiv Pavla Zrinskog. U ispravi izdanoj u Napulju 15. rujna 1406., kojom mu je oduzeo Zrin i darovao ga vojvodi Hrvoju, naziva ga "svojim zloglasnim buntovnikom" (*quod fuit Pauli de Srinio, rebellis nostri notorii*) koji je počinio zločin uvrede veličanstva "pristajući uz, podržavajući i pomažući Žigmunda, nekoć markgrofa Brandenburškog" (*adherendo, parendo et assistendo Sigismundo, olim marchioni Brandenburgico*).⁸⁵ Je li to oduzimanje bilo rezultat i neke osobne ljutnje Ladislava na Pavla ili samo želja da se njegovi posjedi iskoriste kao nagrada vojvodi Hrvoju, teško je reći.⁸⁶

Iako se u razdoblju od 1405. do 1408. u području Zrina dogodilo više vojnih pohoda protiv vojvode Hrvoja u kojima su knez Pavao Zrinski i njegov sin Petar sigurno sudjelovali, o tome nažalost nemamo izravnih podataka. Zanimljivo je da je isprava upućena banovima 1405. godine bila jedna od niza Žigmundovih pisama u vezi s pripremama za vojnu u Bosni, koja je i uslijedila u ljeto i jesen te godine, ali u njima nema drugih podataka o Zrinskim. Vojni je pohod krenuo od Zagreba, preko Hrastovice i Kostajnice prema Bihaću, dakle, neposredno kraj posjeda Zrinskih, a na povratku je kraljevska vojska neuspješno pokušala i vratiti Krupu, na južnoj granici posjeda Zrinskih. Teško je vjerovati da Zrinski u taj pohod ne bi bili uključeni. Moguće je da je i Ladislavova isprava odraz upravo tih događaja.

U vezi s događajima u Bosni može se povezati i susret Pavlovog sina Petra i njihovog rođaka Jakova Šubića iz Bribira, pripadnika grane Banića u Zagrebu

⁸⁵ Franjo Rački, Izvadci iz kralj. osrednjega arkiva u Napulju za jugoslavensku poviest, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, sv. 7, Zagreb 1863., str. 59-60.

⁸⁶ Zanimljivo je da je Ladislav Napuljski već u veljači 1403. darovao vojvodi Hrvoju kraljevsku palaču u Zadru, tj. onu istu palaču koju je Žigmund bio darovao 1389. knezu Pavlu Zrinskom. Ipak, to nije bio čin usmjeren protiv kneza Pavla, jer on očito kralju vratio palaču već prije 1399. godine (DAZd, SZB, Vannes Bernardi de Firmo, b. 1, fasc. 1, fol. 133). No, u svakom slučaju, zanimljivo je da Ladislav vojvodi Hrvoju daruje, u različitim trenucima doduše, više posjeda koji su imali veze s knezom Pavlom.

25. listopada 1408.⁸⁷ Tom su prilikom njih dvojica pred Zagrebačkim kaptolom sklopili ugovor o međusobnom nasljeđivanju na temelju kojeg će Zrinski kasnije naslijediti Jakovljeve udjele posjeda u Bribiru.⁸⁸ Zanimljivo je da se Jakov navodi kao osoba koja je u Žigmundovo ime dogovorila njegovo pomirenje s vojvodom Hrvojem, te se Jakovljevi boravak u Zagrebu svakako može povezati s tom misijom. Izvori ne omogućavaju detaljnu rekonstrukciju događaja te nije jasno je li se možda tada u Zagrebu skupljala jedna od kraljevskih vojski za rat protiv Hrvoja, u kojem su se slučaju Petar i Jakov vjerojatno zajedno nalazili u njoj, ili je bilo riječ o Jakovljevom osobnom putu. Vrijedno je napomenuti da kaptol naziva kneza Petra pridjevom *magnificus*, dok Jakovu daje samo naslov *egregius*. Zanimljivo je da ugovor nije sklopio knez Pavao, nego njegov sin Petar, čiji je to i prvi poznati samostalni čin. Je li to već naznaka stanovitog povlačenja kneza Pavla zbog nekog objektivnog razloga (možda bolesti) ili su već započeli sukobi sa sinom, koji će obilježiti posljednje godine njegovog života, teško je reći.

Na stanovitu napetost ukazuje i sedam mjeseci kasniji dokument, iz svibnja 1409., kojim knez Nikola Krčki knezu Pavlu kojeg naziva naslovom *magnificus dominus* te svojim najbližim i najdražim rođakom (*proximo fratre nostro carissimo*) za 1800 florena daje u zalog svoj tvrđi grad Slunj.⁸⁹ Za razliku od dosadašnjih zaloga Slunja, čini se da se ovaj put radilo u drugoj stvari te da je knez Pavao zbilja i namjeravao preuzeti grad. Čini se da je to bilo povezano s njegovim drugim brakom koji je sklopio sa stanovitom Elizabetom, koja je vjerojatno bila pripadnica roda knezova Krčkih, te rođenjem njegovog drugog sina, Nikole.⁹⁰ Isti je događaj pokrenuo i zahtjev kneza Petra I. za podjelom Zrinskog posjeda, što ga je podnio 24. travnja 1410. pred Zagrebačkim kaptolom.⁹¹ Do podjele je izgleda i došlo, a knez Pavao se, štoviše, i povukao iz Zrina i to na područje kneza Nikole Krčkog. Tako je u siječnju 1411. u Brinju bio jedan od svjedoka sklapanju bračnog ugovora između Katarine, kćeri Ivana Nelipčića i kneza Anža, sina kneza Nikole Krčkog.⁹² U ožujku iste godine čak je od kneza Nikole zatražio i ishodio dozvolu da kupi kuću u Senju.⁹³ Iz kasnijeg je dokumenta poznato da je kupio i kuću u Zagrebu, koju su nakon njegove smrti posjedovali udovica Elizabeta i sin Nikola, te je čak primio status i zagrebačkog građanina (*strenui et proceris militis Pauli de Zrinio, olim concivis nostri*).⁹⁴ Na određen način, čini se da

⁸⁷ Ivan Bojničić, Jakov Bribirski od plemena Šubić, *Vjestnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva*, sv. 1, Zagreb 1899., dok. 1, str. 88-89.

⁸⁸ O tome vidi više: Mladen Ančić, Parba za dio naslijeđa banovca Jakova Šubića Bribirskog, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 36, Zadar 1994., str. 309-352; Karbić, *The Šubići*, str. 324-325.

⁸⁹ *A Frangepán család oklevéltára. Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus* (dalje: CF), prir. Lajos Thallóczy – Samu Barabás, 2 sv., Monumenta Hungariae Historica – Diplomataria, sv. 35 i 38, Budapest 1910. i 1913., sv. 1, dok. 194, str. 157-160.

⁹⁰ Karbić – Miljan, *Knezovi Zrinski*, str. 38.

⁹¹ HDA, NRA, fasc. 314, br. 24; MOL, DL 33110.

⁹² CF 1, dok. 200, str. 166-169.

⁹³ CF 2, dok. 13, str. 432-433.

⁹⁴ MHCZ 9, str. 238.

ga je sukob dosta oslabio, jer sve do smrti koja će uslijediti 1414. godine neće igrati ikakvu politički aktivniju ulogu. Ipak, čini se da mu položaj na dvoru nije oslabio, budući da je kralj Žigmund, na Pavlov zahtjev, osobno intervenirao kod bana Pavla Čupora koji je držao nezakonito u posjedu njegova sela Stabandū i Čaglič, koji su bili u pripadnostima Zrina,⁹⁵ a čini se da je kralj u sukobu Pavla i njegova sina Petra posve bio na očevoj strani.⁹⁶

Knez Pavao I. Zrinski umro je u Zagrebu 18. kolovoza 1414. te je sahranjen pred glavnim oltarom crkve samostana u Remetama, kojem je oporučno ostavio bogate legatē,⁹⁷ a na grobu mu je postavljena nadgrobna ploča s grbom s dva orlova krila.⁹⁸

* * *

Životopis Pavla Zrinskog, iako sastavljen iz malih fragmenata te sigurno nedovoljan da bi se na njegovu temelju mogli izvući neki dalekosežniji zaključci, ipak otvara zanimljiva pitanja o političkom djelovanju slavonskih velikaša u turbulentnim vremenima. Iz Pavlove se sudbine vidi da je gotovo isključivo podržavao u sukobima stranu kraljice Marije te potom njezinog supruga Žigmunda Luksemburškog, dakle, provodio legalističku politiku. Na temelju takvog ponašanja uspio se ponovno uključiti u dvorski život te na osobnom planu postigao porast svog ugleda na kraljevskom dvoru i među slavonskim plemstvom, koje je i zastupao pred kraljem, iako mu zbog nesretnih političkih okolnosti nije uspio pokušaj proširenja svoje vlasti na područje Bužana, niti je uspio zadobiti neki barunski položaj. Moguće je da su pri tome važnu ulogu odigrali i neki zdravstveni razlozi, budući da se relativno naglo povlači iz javnog života, no u svakom slučaju do slabljenja njegovog položaja i položaja obitelji sigurno je doveo sukob koji je zadnjih godina života imao sa starijim sinom Petrom I. Zrinskim.

⁹⁵ HDA, DMV, br. 166; HDA, NRA, fasc. 314, br. 20; MOL, DL 33112.

⁹⁶ Na takav zaključak navode kasniji događaji, koje će obilježiti sve otvoreniji sukob kneza Petra s kraljem i slabljenje pozicije obitelji na političkom planu. Iako je moguće da je sukob bio povezan s drugim Petrovim nelojalnim aktivnostima, poput nezakonitog zauzimanja nekih kraljevskih posjeda u Križevačkoj županiji 1413., dakle, još za očeva života, stječe se dojam da je kraljevo nepovjerenje bilo više izazvano sukobom Petra s knezom Pavlom nego samim potonjim činom. Usp. *Oklevelek Temesvármegye és Temesvárváros történetéhez*, prir. Tivadar Ortway – Frigyes Pesty, sv. 1, Pozsony 1896., str. 475.

⁹⁷ Legatē u vrijednosti 1500 florena te liturgijsko posude i opremu za uređenje oltara isplatila je njegova udovica Elizabeta i njihov malodobni sin, knez Nikola I. Zrinski u veljači 1415. godine (*Povjesni spomenici Zagrebačke biskupije. Monumenta historica episcopatus Zagrabienensis*, prir. Ivan Krstitelj Tkalčić et al., sv. 5, Zagreb 1992., dok. 353, str. 474-475).

⁹⁸ Ploča je tijekom vremena propala, te su samo sačuvani njezini opisi. Usp. Kamilo Dočkal, *Grada za povijest paolinskih samostana. Samostan bl. Djevice Marije u Remetama*, rukopis u Arhivu HAZU, sign. XVI-29b (3), str. 114.

Prilog 1. *Priznanica koju je u ime kneza Pavla Zrinskog izdao Ratko Dobrić iz Krbave Leonardu pok. Nocija iz Firence za isplatu 100 dukata za svinje koje je Leonardov brat Onofrije kupio od kneza Pavla* (Državni arhiv u Zadru, Spisi zadarskih bilježnika, Articutus de Riuignano, b. 1, fasc. 1, fol. 141'-142)

In margine: **Pro Leonardo condam Nocii de Florentia supra Ratum Dobrich de Cherbauia**

Die X^o Mensis Nouembris

Ratus Dobrich de Cherbauia seruitor comitis Micloussi de Cherbauia et nuntius ut asseruit comitis Pauli de Srigna solempni stipulatione sine aliqua exceptione iuris uel facti sponte et ex certa scientia non per errorem fuit confessus et contentus se habuisse et recepisse a Leonardo condam Notii de Florentia, habitatore Iadre, soluente, dante et numerante uice, nomine et pro parte Honofrii fratris sui et filii dicti condam Nocii de Florentia ducatos centum boni et puri auri et iusti et legalis ponderis, quam ducatorum quantitatem ipse Honofrius dare et soluere tenebatur ipsi comiti Paulo pro porcis per eum a suprascripto comite Paulo emptis, renuntians exceptioni non sibi nomine dicti comitis Pauli non datorum, non numeratorum et non solutorum dictorum ducatorum auri centum a dicto Leonardo nomine dicti Honofrii fratris sui, non habitorum et non receptorum tempore huius contractus, spei future numerationis et solutionis, exceptioni doli, mali conditioni sine causa in factum actioni et fori priuilegio et omni alii legum, iuris et statutorum auxilio, hiis uero pactis inter ipsas partes solempniter stipulatis, habitis et firmatis, uidelicet quod si ipse Ratus ipsi comiti Paulo non dederit et non assignauerit dictam ducatorum quantitatem seu ipse comes Paulus a dictis Honofrio et Leonardo uel eorum altero petierit ducatorum quantitatem prefatam ipse Ratus per se suosque heredes et succesores promissit et se obligauit dicto Leonardo pro se et suis heredibus et successoribus stipulanti dare, reddere et numerare dictam ducatorum quantitatem eidem Leonardo hic Iadre uel alibi ubicumque ipsum Ratum reperierit, ubi de premissis ipsi Leonardo radere (!?) promissit, fori priuilegio non obstante seu alio quoquo iure tam ciuili et canonico quam municipali. Quam confessionem, promissionem et omnia et singula suprascripta ipse Ratus per se suosque heredes et succesores promissit et se obligauit dicto Leonardo pro se et suis heredibus ac successoribus stipulanti firma, rata et grata habere et tenere obseruare et adimplere et in nullo contrafacere, dicere uel uenire per se uel alios aliqua ratione uel causa de iure uel facto sub pena quarti, stipulatione promissa et refectione dampnorum omnium et expensarum litis et extra ac interesse (fol. 142) et obligatione omnium suorum bonorum mobilium et immobilium presentium et futurorum, et pena soluta uel non, omnia in presenti instrumento contenta nichilominus obtineat plenum robur. Actum Iadre in contrata sancti Stephani in domo habitationis mei notarii infrascripti presentibus ser Nicola condam ser Marini de Cressaua, nobile ciue Iadre, et Liparello mercario habitatore Iadre condam Georgii de Ancona testibus ad premissa uocatis et rogatis. Et huic instrumento se subscripsit ser Simon condam ser Nicolai de Begna iudex examinador.

Damir Karbić and Suzana Miljan

The Political Agency of Count Paul I of Zrin (1362-1414)

Summary

The political agency of distinguished noblemen during the civil war between two branches of the Anjou dynasty at the turn of the fourteenth and the fifteenth century is still a topic insufficiently researched. Thus the main emphasis of this article is the political agency of Count Paul of Zrin as a paradigm of political behaviour of noblemen from Slavonia and Croatia during that dramatic period. Following the death of his father, Count George I of Zrin, Count Paul, a minor, along with his sister and the dowager countess, came under the protection of King Louis the Great, who transferred custody of him to one of his cousins, Stephen of Krk. The real activity of Count Paul dates from 1381, when he was styled as a “youth of the royal court.” In the historiography, the most famous story connected with Count Paul is the one when he was acclaimed as the Count of Zadar in 1384, but this has turned out to be erroneous and to have been constructed mostly on the basis of the usage of terminology. Count Paul was still quite young during the period of 1384-1386, which saved him from making poor political choices. The first possible event that connected him with the supporters of Queen Mary dates to May-June 1387, when he was probably involved in the rescue mission, for which he was rewarded – in kind and with an appointment to a lucrative service. He received from King Sigismund of Luxembourg a royal palace in Zadar and the position of Count of Rab. His service in the other part of the kingdom caused damage to his patrimonial estates in the area around his castle of Zrin, primarily in the form of raids made by his neighbours and military forces from Bosnia (open rivals and arch-enemies of King Sigismund), but increased his status at the royal court, which culminated in his position as a royal knight and person of King Sigismund’s confidence. In his personal life, the situation after his second marriage, to a noblewoman of the family of the counts of Krk, caused a dispute with his older son Peter (from Paul’s marriage to one of the Krbavski kindred). That situation embittered the last years of Count Paul’s life. Because of it, Count Paul held the castle of Slunj in mortgage, and young Count Peter started a claim in front of the chapter of Zagreb in April 1410 for the division of patrimony in Zrin. From the extant sources it seems that the division did take place, and furthermore it seems that Count Paul left Zrin to situate himself in the area of Count Nicholas of Krk. From later documents it is known that Count Paul also owned a house in Zagreb, together with the status of a citizen. After that, he was no longer to be active in the political life of the kingdom. Although his life story may be pieced together only from little fragments, it raises interesting questions as to the political agency of Slavonian noblemen in those turbulent times. It is evident that he followed a legalistic politics, taking the side of Queen Mary and later of her husband Sigismund.

Key words: the Angevins, Sigismund of Luxembourg, Ladislav of Naples, Count Paul of Zrin, political history, the Middle Ages